

Bílá vrána paní Anděla

Za svého lékařského působení jsem se setkala s mnoha lidmi. S dobrými, špatnými, dokonce i zlými, příjemnými a nepříjemnými. Uprímnými, falešnými, prostými i vzdělanými. Nezapomenutelně k nim patřila výjimečná žena, paní Anděla.

Když jsem ji poznala, měla okolo čtyřiceti let. Pracovala v technických službách jako pouliční uklízečka. Jednalo se o nekvalifikovanou, tehdy převážně ruční činnost, kterou dnes vykonávají lidé odsouzení k veřejně prospěšným pracím (i když dnes i zde zasahuje více techniky).

Na první, i dost daleký pohled bylo zřejmé, že patří k cikánskému etniku (podle současné staronové terminologie šlo o Romku). Její tmavá pleť byla ještě o odstín tmavší, než mají ostatní Romové. Tvář měla rozrytou mnoha vráskami a rozhodně se nedalo říci, že byla hezká. Postavu neměla ani štíhlou, ani tlustou, byla spíše menší. Její hlas zněl příjemně a překvapovala dobrou češtinou.

Vždy byla až úzkostlivě čistotná. To se týkalo spodního prádla i vrchního oblečení. Sama si šila a vkusně a střízlivě se oblékala. Žádné šperky, žádná přehnaná barevnost. Měla husté, vlnité a kdysi zřejmě

hodně černé vlasy, pečlivě jednoduše upravené. V době, kdy začala navštěvovat moji ordinaci, byly již silně prošedivělé. Z celé její bytosti vyzařoval zvláštní šarm. Uměla číst i psát, kupovala si noviny a různé, nejvíce cestopisné časopisy. Četla i lehčí literaturu, nejčastěji historické romány. Nekouřila ani nepila alkohol, byla nesmírně pracovitá a poctivá. Pokud vím, nikdy nelhala, a to ani v maličkostech. Ani v případech, kdy jí to mohlo uškodit. Její pracovní morálka byla vzorná, do zaměstnání chodila včas a zůstávala za ní poctivě udělaná práce.

Několikrát ji ocenili jako nejlepšího pracovníka a ředitel technických služeb si ji vážil. I on se svou širokou rodinou patřili mezi mé pacienty. Párkrát mi o ní vypravoval, protože v podniku pracovala mnoho let. V jejím bytě s prostým nábytkem bylo vždy vzorně uklizeno a čisto, v oknech byly opečovávané květiny. Kromě toho ráda a dobře vařila i pekla. Snad právě pro uvedené vlastnosti nebyla oblíbena ani mezi spolupracovníky, ani mezi ostatními Romy.

Poznala jsem také jejího manžela Šebestiána. Byl ve všem pravý opak paní Anděly, sprostý a hrubý násilník. Lenoch, zloděj a notorický alkoholik, karbaník. Také až nepřičetný žárlivec a tyran. Pro žárlení mu posloužila sebemenší záminka, zrozená v jeho chorobné mysli.

Měli spolu dvě děti, dceru a syna. Otec všechny často fyzicky napadal, domácí násilí bylo u nich běžné.

Výjimkou nebylo ani rozbíjení nádobí nebo nábytku. Nezřídka vyžadovaly následky jeho útoků lékařské ošetření, dobře jej znali tehdejší místní příslušníci Veřejné bezpečnosti (dnešní Policie ČR). Pro krádeže byl odsouzen k sedmiměsíčnímu podmíněnému trestu.

Každý se divil, že týraná manželka zůstávala v tomto ohledu pasivní. Nikdy si nestěžovala, nepokusila se podat trestní oznámení. Ani nechtěla.

Usilovně se snažila, aby se děti učily, aby z nich vyrostli vzdělaní a pořádní lidé. Moc se jí to nedařilo. Dcera hned po ukončení základní školy odešla z domova, viděla jsem ji asi dvakrát. Matka o ní nerada mluvila. Proslýchalo se, že údajně v Praze provozuje prostituci a zápis v jejím občanském průkazu o práci pomocnice v restauračním zařízení je pouze formální. Syn zdědil otcovu násilnickou povahu a dal se na špatné chodníčky. Záškoláctví, krádeže a rvačky. Po jedné z nich byl umístěn do dětského nápravného zařízení. Paní Andělu to nesmírně trápilo, plakávala a styděla se za to.

Následně se přihodilo, že jejího manžela zavřeli. Za napadení spoluhráče v kartách sekyrou a nožem jej soudili pro ublížení na zdraví s následkem smrti. A protože byl v podmínce, dostal dvanáct let vězení nepodmíněně.

Paní Anděla zůstala v bytě sama. Někdy jezdila za synem, ani jednou jsem ji však neslyšela hovořit o návštěvě manžela nebo dcery. Nikdy toho mnoho nena-

mluvila, ale po těchto událostech zněla její řeč jen tehdy, pokud to bylo nezbytné. Pak onemocněla vleklým horečnatým onemocněním. Nechtěla jsem, aby v čekárně ordinace byla vystavena případně další infekci, tak jsem ji zahrnula do pravidelných lékařských návštěv a chodila jsem ji kontrolovat domů. I odběry krve jí sestra prováděla podle pokynů ráno cestou do ordinace v jejím bytě. Tehdy jsem měla možnost ji blíže poznat a vyslechnout zajímavý a neveselý životní příběh.

Jako dítě poznala ještě kočovný život s rodiči. Žili na východním Slovensku. Otec vyráběl kotle a hřebíky, matka hádala lidem z ruky. Byla jediným dítětem, rodiče brzy po sobě zemřeli při epidemii tyfu předtím, než začala chodit do školy. S rodinou svého strýce po otci se dostala do Čech, kde na různých místech navštěvovala i vychodila tehdejší obecnou a později i měšťanskou školu.

Asi v osmi letech ji prodali do jiného cikánského kmene jako budoucí manželku jejího výše popsáního muže. Peníze prý strýc nutně potřeboval k zaplacení nějakého závažného dluhu. Tolik jí pověděli; a také to, že kdyby se nějak bránila nebo chtěla utéct, tak strýce zabijí. Snad i nejstaršího bratrance. Moc tomu tenkrát nerozuměla, protože byla ještě dítě.

Byla také přítomna odevzdávání peněz a pamatovala si vzájemné podání ruky i jak si ji prohlíželi ještě za přítomnosti starších mužů i žen obou rodů. Na

dotaz tety a strýce, co by si za svůj souhlas přála, vyslovila prosbu, aby mohla ještě vychodit měšťanskou školu.

Na rozdíl od mnoha bratranců a sestřenic chodila od začátku do školy ráda a dobře se učila. Všichni se tomu divili a posmívali se jí, obzvláště když četla nějakou knihu. Považovali to za rozmar a ztrátu času. Také milovala tanec i hudbu, ale sama nehrála na žádný hudební nástroj.

Po ukončení poslední školní třídy si ji odvedl určený manžel na Moravu. Strýcova komunita jim ještě vystrojila svatbu a oddávací obřad vykonal uznávaný představený druhé skupiny, která za dívku kdysi přijala peníze. Součástí ceremoniálu byla i přísaha poslušnosti manželky a právo manžela ji tělesně trestat za případné protivení se. Při nevěře ji směl zabít. Kromě toho mu rodové právo umožňovalo potrestat smrtí i osobu, s níž k nevěře došlo.

Pozdější změna režimu vedla k zákazu kočování Romů a nařízení povinně se zapojit do pracovního procesu. Stát vyvlastnil všechny maringotky i koníky, přidělil rodinám byty a přinutil je k usedlému způsobu života. Každý dostal občanský průkaz a musel v něm mít záznam o místě trvalého bydliště a pracoviště. První roky byly uvedené záznamy pravidelně kontrolovány. Podle ústního sdělení byly také později zapsány jejich sňatky a obdrželi úřední oddací listy. Tak tomu bylo i u Anděly a Šebestiána.

Při manželově surovém zacházení měla několik potratů. Nikdy jej nemilovala, ale plnila svatební slib poslušnosti. Ani si nezvykla. Rozhodně se jí po něm nestýskalo. Ukázala mi (i dala číst) mnoho jeho dopisů z vězení. Byly strašné. Nejen ošklivým písmem s četnými gramatickými chybami, ale obsahem.

V každé druhé větě se opakovala výhrůžka zmrzačením a zabitím, kdyby se pokusila navázat vztah s jiným mužem. V případě, že by se náhodou stalo, že by to nebyl Rom, ale bílý, vše by bylo několikanásobně krutější. Zároveň vždy dodával, že toto píše jen pro výstrahu, protože vůbec nevěří, že by se něco podobného mohlo stát. Vždyť žádný normální muž-Rom by takovou starou a protivnou ženu nechtěl, natož někdo z gadžů. Takže „v lásce na shledanou a věrně očekávej svého Šebestiána“.

S takovými dopisy a myšlenkami na pokažený život svých dětí žila a trápila se Andělka. Když se po opakovaném cíleném přeléčení antibiotiky zotavovala a laboratorní výsledky se pozvolna upravovaly k normálním hodnotám, odmítla lázeňskou léčbu a brzy nastoupila zpět do práce. Zařadili ji nově na úklid vnitřních prostor závodu.

Při svých návštěvních pochůzkách u pacientů jsem se u ní často zastavila na kávu nebo čaj s výbornými koláčky, které pekla a vozila synovi a na mne vždycky nějaký zbyl. Jednou jsem si všimla, že je na ní něco jiného. Nic se nezměnilo, a přece jí více zářily oči, vždy

tak zastřené smutkem. Na dotaz, co je toho příčinou, mi po dlouhém zdráhání pověděla, že při úklidu v kanceláři technického náměstka poznala muže, který na ni čekal a pozval ji na procházku. Dvakrát odmítla, ale když přijel se svým autem potřetí, pozvání přijala.

Představil se jí. Šlo o bezdětného vdovce z nepříliš vzdálené obce, kde měl u lesa domek se zahrádkou. Hovořila živěji než jindy, popisovala jeho domeček, prý jako z pohádky, i nevelkou, dost zanedbanou zahrádku a jako o zázraku mluvila o tom, že jí uvařil a sám před ní postavil kávu a sušenky. Něco takového zažila s mužem poprvé v životě. Byli spolu v lese na procházce a pokusil se ji chytit za ruku. Nedovolila to, tak jí alespoň ruku pohladil. Dovezl ji domů a o nic víc se nepokusil ani si nic nedovolil. Ale domluvili se, že příští týden pojedou opět na úřad ve městě něco vyřizovat a že za ní přijde.

Řekla jsem jí: „Paní Andělko, vy jste zamilovaná.“ Začervenala se tak, že to bylo zřetelné i na její tmavé pleti, a přikývla. Pokračovala jsem: „Jste moc hodná osoba a nesmíte hned naletět. Nečekejte na příští týden, my se spolu pojedeme pozítří na toho pána podívat.“ Zahlédla jsem v jejích očích krátký záblesk nadšení, který ale hned odezněl a přešel jen ve váhavý souhlas.

Tak se i stalo. Viděla jsem, že paní Anděla v ničem nepřeháněla. Sympatický pán nám ještě ukázal svou dílnu, kde vyřezával pro potěšení i potřebu různé

předměty. Později také přišel do mé ordinace. Byl již dlouho sám, o paní Anděle a jejím těžkém životě mu pověděl bývalý spolužák, který rovněž pracoval v technických službách. Sdělil mi, že ji prosil, aby se rozvedla, že si ji vezme, ale ona opakovaně odmítá. Prosil, abych se za něj u ní přimluvila.

Snažila jsem se. Jednou když jsme opět spolu seděly u kávy, zavřela oči a chtěla, abych ji vyslechla. Tak jsem se dověděla o ženském snu, který nosila ve své duši. „Od dětství jsem neměla ráda kočování. Vždy jsem snila, že budu žít s někým, koho budu mít ráda, v pěkném malém domečku s hezkým nábytkem, že budeme mít děti, které spolu budeme vychovávat, že budeme společně číst a zpívat. U domku bude zahrádka, kde budu s dětmi pěstovat květiny a zeleninu, a dvoreček, kde budou slepice a králíci. Můj muž bude chovat holuby v holubníku na konci zahrady. Také tam bude blízko studna a les.“ A pokračovala: „Můj sen se nikdy nesplnil, můj život znáte. Ale vždycy když mi bylo nejhůře, když jsem trpěla, tak jsem zavřela oči a sen za mnou přišel. A pomohl mi přežít.“

Na moje věčné argumenty, že teď může sen alespoň částečně proměnit ve skutečnost, mi pověděla: „Nejde to, právě proto, že mi ten člověk není lhostejný. Dokud Šebestián žije, nikdy nebudu volná. Darmo by nás rozvedli. Vyslovila bych nad sebou i nad svým známým ortel smrti. Zabil by nás oba. Na mém životě nezáleží, ale jak by k tomu přišel hodný a slušný

člověk, který má odvalu vzít si za ženu starou černou cikánku? Paní doktorko, už mě nepřemlouvejte, prosťte to nejde, i kdybych to v srdci sebevíc chtěla.“ Nepřemlouvala jsem ji. Přesto jsem ale pomohla zařídít, že paní Anděla dotyčnému dvakrát týdně v domečku uklidila, navařila a pomáhala i v zahrádce.

Asi za sedm roků Šebestián ve vězení opět něco provedl a po zostření trestu se oběsil.

Jak to bylo dál, nevím. Dům i s bytem paní Anděly zbourali a jí přidělili nový moderní byt v panelovém domě na sídlišti na druhém konci města. Také já jsem změnila působiště a již jsem ji neviděla.

Po letech jsem se náhodou ocitla v obci, kterou jsme spolu navštívily. Zajela jsem i na její konec, k domku u lesa se zahrádkou, který Andělce učaroval stejně jako jeho tehdejší majitel. Bylo vidět, že není opuštěný, dokonce byla přistavena veranda. Všechny dávné události se mi znovu promítly v mysli, nedalo mi to a zašla jsem se zeptat na současný obecní úřad. A dověděla jsem se, že dotyčný muž, kterého jsem poznala, se po smrti své ženy nikdy znovu neoženil. Bydlel však ve společné domácnosti se svou hospodyní, která byla Romka. Oba již zemřeli.

„Ale ona byla velmi pořádná a hodná,“ zdůrazňovala informující úřednice. Ošetřovala majitele poctivě více než dva roky, když těžce onemocněl. To již s nimi bydlela i její dcera, která se vrátila „ze světa“. K maminčině nesmírné radosti získala pedagogické vzdělání

a učila v mateřské škole v obci. Před půlrokem si vzala místního lékárníka a mají spolu jednu dceru. Tě daroval bývalý majitel domek i se vším příslušenstvím. Vystudovala střední zdravotnickou školu a pracuje v léčebném ústavu v nedalekém městě. Domeček využívají k rekreačním účelům. Více jsem nezjistila.

Na nějaké pátrání po osudech syna paní Anděly nebyl čas a ani jsem to neměla v úmyslu. Jenom mne moc potěšilo, že se sen paní Anděly přece jen v nějaké podobě splnil a dožila v pokoji u rodiny své dcery. Snad i její „malý Šebestík“ našel správnou životní cestu.